

13. Issue 1. Special XXXII. P. 6–12. (ONLINE)
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44471/1/Miyer_T_Zhurba_K_Holodiuk_L_Dyka_N_Stetsyk_S_Tret%D1%96ak_O_Tsybul'ska_S_IIRSPVESEPIE_2023.pdf

5. Miyer T., Machynska N., Bondarenko H., Rudenko N., Romanenko L., Sukhopara I., Shpitsa R. (2023). E-learning in the conditions of the information economy as a factor in the development of future teachers for the sustainable development of society. AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research. Vol. 13. Issue 1. Special XXXII. P. 13–20. (ONLINE)
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44472/1/Miyer_T_Machynska_N_Bondarenko_H_Rudenko_N_Romanenko_L_Sukhopara_I_Shpitsa_R_ELCIEFDFTSDS_2023.pdf

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО ТА КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ НПП «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»: ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД

Тетяна ПАШАНОВА,

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;*

Аліна САМОЙЛЕНКО,

*вчитель початкових класів Новомиргородського ліцею №2
Новомиргородської міської ради Кіровоградської області*

Креативність завжди була рушійною силою прогресу людства в усіх сферах – від науки та техніки до філософії, мистецтва й гуманітарних наук. У відповідь на сучасні соціально-економічні трансформації виникає потреба у нових підходах до навчання, що сприятимуть розвитку оригінального мислення, творчих дій, подоланню стереотипів та генеруванню свіжих ідей [5].

У сучасних наукових дослідженнях проблема креативності розглядається з різних сторін, висвітлюючи її багатогранність та важливість. Один з ключових напрямків – це вивчення *основ креативності*. Значний внесок у цьому питанні зробили такі вчені, як Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, Р. Стернберг, П. Торренс та інші. Їхні напрацювання заклали фундамент для розуміння природи креативного мислення та його складових.

Важливе місце посідають *методологічні аспекти розвитку креативності*. Методи та підходи до стимулювання та розвитку творчих здібностей знайшли своє відображення у працях Г. Альтшуллера, Е. де Боно, Дж. Гілфорда, В. Моляко. Вони розробили різноманітні техніки та стратегії, спрямовані на розкриття творчого потенціалу людини.

Мальтійсько-британський письменник, психолог та винахідник Едвард де Боно стверджував, що кожен може розвинути в собі креативне мислення, і для цього не потрібне натхнення. Він порівнював його з логічним мисленням, наголошуючи, що креативність можна тренувати за допомогою різних методів та вправ. Де Боно також називав творче мислення латеральним, тобто таке, яке

не передбачає прямих, стандартних чи шаблонних рішень, натомість, воно спрямоване на пошук інноваційних, провокативних, парадоксальних, але водночас простих та дієвих підходів [1].

Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг розглядають *креативність як особливий різновид інтелектуальної поведінки*. Це підкреслює тісний зв'язок між креативністю та інтелектом, а також вплив когнітивних процесів на творчість.

Зв'язок креативності з концепцією «самоактуалізації» був детально описаний Л. Гольдштейном, А. Маслоу, К. Роджерсом. Науковці наголошували на тому, що творчість є невід'ємною частиною особистісного зростання та реалізації власного потенціалу.

Різносторонність досліджень феномену креативності в сучасній педагогіці та психології зумовлена відсутністю єдиного, загальноприйнятого визначення цього поняття. Таке різноманіття підходів є як викликом, так і можливістю для глибшого розуміння креативності. Воно сприяє багатогранному дослідженню цього складного явища, дозволяючи врахувати різні аспекти його прояву та розвитку.

У сучасному світі, що стрімко розвивається завдяки соціальному та технічному прогресу, критичне мислення стає однією з найважливіших наскрізних навичок. Його актуальність зростає, оскільки суспільство вимагає від особистості вміння швидко адаптуватися до змін, бути гнучкою та здатною до постійного самовдосконалення. Це вміння допомагає формувати об'єктивне бачення світу, аналізувати інформацію з різних джерел та приймати зважені рішення в умовах невизначеності.

Перед сучасною освітою стоїть ключове завдання – виховати не просто носія знань, а цілісну, самостійну особистість, яка володіє незалежним мисленням, здатна до вільного самовираження та критичного осмислення подій, що відбуваються навколо.

Концепція «Нова українська школа» чітко визначає розвиток критичного мислення як наскрізне вміння [4]. Це означає, що критичне мислення не є окремим предметом, а має формуватися та удосконалюватися засобами вивчення всіх шкільних дисциплін. Такий підхід є невід'ємною основою для формування ключових компетентностей учнів.

Ця ідея знайшла своє відображення і в Державному стандарті початкової освіти. У ньому, серед очікуваних результатів навчання в усіх освітніх галузях, чітко зафіксовано набуття здобувачами освіти навичок критично мислити [2]. Це підкреслює системний підхід до інтеграції критичного мислення в освітній процес з наймолодшого віку, що є запорукою успішного розвитку всебічно освіченої та адаптованої до викликів сучасності особистості.

Зокрема, науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» є унікальною освітньою програмою, спрямованою на всебічний розвиток учнів початкової

школи. Однією з ключових особливостей є її акцент на розвитку креативності, що є надзвичайно важливим для формування успішної та гармонійної особистості у сучасному світі. Програма демонструє значний потенціал також у розвитку критичного мислення учнів початкових класів завдяки діяльнісному підходу. Критичне мислення учнів закладається через постійне заохочення до аналізу інформації, формулювання власних суджень, розпізнавання причинно-наслідкових зв'язків та пошуку аргументів. Діти вчаться ставити питання, оцінювати достовірність джерел та обґрунтовувати свою позицію.

Водночас, креативне мислення стимулюється шляхом створення умов для генерації нових ідей, пошуку нестандартних рішень, розвитку уяви та гнучкості мислення, оскільки учні залучаються до різноманітних завдань, що вимагають оригінальності та винахідливості, перетворюючи навчання на захопливий процес відкриттів.

На відміну від традиційних підходів, що часто фокусуються лише на засвоєнні знань, «Інтелект України» пропонує комплекс вправ, які стимулюють нестандартне мислення, уяву та здатність знаходити оригінальні рішення:

1) завдання на логічне мислення та аналіз. Хоча логіка може здатися протилежною креативності, насправді вона є її важливою основою. Вправи, що вимагають аналізу інформації, пошуку закономірностей та розв'язання нестандартних задач, розвивають гнучкість мислення та здатність бачити різні варіанти. Наприклад, це можуть бути завдання з пошуку «зайвого» елемента в ряду, розв'язання ребусів або головоломок;

2) розширена робота з текстом. Проєкт передбачає не лише читання та переказ, а й глибоку роботу з текстами, що спонукає дітей до творчого та критичного переосмислення прочитаного. А саме:

- придумування продовження історії (учні вчаться будувати власні сюжетні лінії, розвиваючи уяву та вміння передбачати події);
- створення власної кінцівки (завдання, що вимагають альтернативного завершення оповідання, розвивають оригінальність мислення та здатність відходити від шаблонних рішень);
- перетворення тексту (наприклад, перетворення прозового тексту на віршований, стимулює творче використання мови та ритму);
- опис подій від імені різних персонажів (допомагає дітям розвивати емпатію та бачити ситуацію з різних точок зору, що є важливим для творчого мислення);

3) візуалізація та образотворчість. Програма науково-педагогічного проєкту активно використовує елементи, що сприяють розвитку візуального мислення та уяви. Вони включають:

- створення ілюстрацій до прочитаного (учні вчаться візуалізувати текстову інформацію та передавати її через малюнок, що розвиває їхнє художнє бачення);
- завдання на уявлення та деталізацію (наприклад, описати уявну подорож або вигадати істоту, детально промалювавши її вигляд та особливості);
- розвиток мовленнєвої творчості (через різноманітні мовні ігри та вправи діти вчаться вільно висловлювати свої думки, формувати оригінальні ідеї та використовувати багатий словниковий запас: придумування власних казок, оповідань або віршів стимулює вільне творче висловлювання; ігри зі словами такі як придумування римованих слів, складання слів з літер або створення нових слів, розвивають асоціативне мислення).

4) проблемні ситуації та пошук рішень («Інтелект України» пропонує дітям задачі, які не мають єдиного правильного рішення, що змушує їх шукати різні варіанти, обґрунтовувати свій вибір та розвивати гнучкість мислення).

Отже, розвиток креативності та критичного мислення за допомогою вправ науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» має низку значних переваг: цілісний розвиток, адже діти не просто запам'ятовують інформацію, а вчаться її аналізувати, інтерпретувати та застосовувати у нових ситуаціях, а також зацікавленість у навчанні, тому що нестандартні та захопливі завдання перетворюють навчання на цікаву гру, підтримуючи високу мотивацію учнів; формування гнучкості мислення, оскільки школярі вчаться мислити нестандартно, долати шаблони та знаходити оригінальні рішення; не менш важливим є розвиток самостійності та ініціативності, адже завдання, що вимагають творчого підходу, спонукають дітей до самостійного пошуку рішень та ініціативи.

У сучасному світі, що швидко змінюється, креативність та критичне мислення є тими важливими навичками, які необхідні для успіху в будь-якій сфері діяльності. Проєкт «Інтелект України» не лише надає ґрунтовні знання, а й активно сприяє їх розвитку в учнів початкових класів, закладаючи міцний фундамент для їхнього майбутнього успіху та самореалізації.

В епоху цифрових технологій інтернет став невід'ємною частиною життя дітей. Замість того, щоб розглядати його лише як джерело розваг, педагоги можуть використовувати безмежний потенціал онлайн-ресурсів для розвитку критичного та креативного мислення учнів початкової школи. Креативність, як здатність генерувати нові ідеї, підходи та рішення, є ключовою навичкою для успіху в сучасному світі.

Інтернет пропонує унікальні можливості для її розвитку, надаючи доступ до різноманітного контенту, інструментів та спільнот. Одним із найважливіших аспектів розвитку креативності є стимулювання уяви. Інтернет рясніє віртуальними музеями, художніми галереями онлайн, 3D-моделями та

інтерактивними екскурсіями, які можуть перенести дитину в будь-який куточок світу та познайомити з різними культурами й епохами. Зокрема, на уроках інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» діти мають можливість помандрувати, використовуючи віртуальні екскурсії Національної історичної бібліотеки України. Це справжній скарб для розвитку креативності. Поєднуючи дослідження світу з уявою, створюється безліч захопливих навчальних ситуацій.

Вправа «Що, якби...?». Перед віртуальною подорожжю учням пропонуються провокативні питання, що стимулюють уяву. Перед відвідуванням Колізею: «Що, якби гладіатори мали суперсили?», «Що, якби тварини могли говорити на арені?» формулюються гіпотези, що вони побачать або дізнаються під час екскурсії. Наприклад, перед візитом до музею мистецтв: «Які кольори будуть переважати на картинах?», «Які історії можуть розповісти ці скульптури?» скласти невеличкі історії, які могли б відбуватися в місці майбутньої віртуальної подорожі.

Після таких екскурсій обов'язково потрібно творчо опрацювати матеріал: створити презентації у незвичайному форматі (комікси, лепбуки, відеоролики, підкасти) або скласти альтернативні історії, де учні уявлятимуть, як би змінилася історія або сучасність цього місця, якби відбулася певна фантастична подія.

Для того, щоб процес розвитку креативності учнів початкових класів відбувався ефективно, рекомендуємо:

- заохочувати учнів до нестандартного мислення: підтримувати будь-які, навіть найнеймовірніші ідеї учнів та наголошувати на тому, що у творчості немає єдиної правильної відповіді;
- створювати атмосферу безпеки та довіри: учні повинні відчувати себе комфортно, висловлюючи свої думки та ідеї без страху, бути розкритикованими;
- надавати достатньо часу та ресурсів, адже для творчих завдань потрібен час та доступ до необхідних матеріалів (паперу, фарб, комп'ютерів, тощо);
- використовувати ігрові та сюрпризні елементи: несподіванки, загадки, ігрові моменти допомагають підтримувати та втримувати пізнавальний інтерес та стимулюють уяву;
- поєднувати різні види діяльності: комбінувати візуальні, слухові, кінестетичні та інтелектуальні види активностей для залучення різних каналів сприйняття та розвитку творчих здібностей.

Отож, використовуючи зазначені підходи, можна перетворити віртуальні екскурсії на захопливі подорожі у світ знань та уяви, сприяючи розвитку креативності учнів на різних уроках.

Початкова школа – це фундамент, на якому будується не лише академічна успішність дитини, але й її здатність мислити творчо, нестандартно. Розвиток

креативності в цьому віці є надзвичайно важливим, адже саме зараз закладаються основи для майбутніх інновацій та оригінальних рішень. Одним із ефективних інструментів, що допомагає педагогам у цьому завданні є онлайн-сервіс LearningApps.org.

LearningApps – це безкоштовна платформа, яка надає можливість створювати та використовувати інтерактивні навчальні вправи з різних предметів. Її особливість полягає у простоті використання та великій різноманітності форматів завдань, що робить її ідеальним помічником у стимулюванні креативного мислення молодших школярів [3]:

- створення власних завдань: LearningApps не обмежується лише використанням готових вправ. Учителі та учні можуть створювати власні інтерактивні завдання, що вимагає від них генерування нових ідей та нестандартних підходів. Наприклад, діти можуть придумати власну вікторину на певну тему, створити кросворд або гру на встановлення відповідностей, проявляючи таким чином свою фантазію та уяву;

- використання різноманітних форматів: платформа пропонує широкий спектр шаблонів для створення вправ: від класичних пазлів та вікторин до більш складних форматів, таких як «Знайди пару», «Класифікація», «Хто хоче стати мільйонером» тощо. Це дає можливість варіювати освітній процес та підходити до вивчення матеріалу творчо. Наприклад, замість звичайного переказу тексту, учні можуть створити інтерактивну стрічку часу з ключовими подіями або розіграти діалог у форматі «Заповни пропуски»;

- інтерактивність та гейміфікація: ігровий елемент, закладений у LearningApps, робить навчання захопливим та мотивуючим. Діти активно залучаються до виконання завдань, проявляючи ініціативу та винахідливість у пошуках правильних відповідей. Елементи змагання (наприклад, при виконанні завдань на швидкість) можуть стимулювати їхнє мислення та пошук оптимальних стратегій;

- можливість колаборації: LearningApps дозволяє учням працювати над завданнями спільно, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння генерувати ідеї в команді. Спільне створення віртуальних навчальних продуктів, обговорення можливих рішень та розподіл ролей стимулюють творчий процес;

- візуалізація та наочність: багатоформатність завдань у LearningApps передбачає використання зображень, аудіо- та відеоматеріалів, що допомагає зробити навчання більш цікавим та зрозумілим, а також стимулює асоціативне мислення та уяву учнів.

На уроках української мови учні разом з вчителем можуть створювати інтерактивні кросворди зі словниковими словами, ігри на складання речень з заданими словами, завдання на відновлення деформованих текстів або складати пазли зі словами на певну тему (наприклад, назви тварин, шкільне приладдя

тощо). Це не лише закріплює знання лексики, але й розвиває їхнє візуальне мислення та вміння структурувати інформацію. Після опрацювання казки чи оповідання, можна створити власну вікторину з цікавими запитаннями, що стимулюватиме критичне мислення та вміння виділяти головне в учнів початкової школи.

Використання готових шаблонів LearningApps у творчий спосіб:

- «Класифікація» – класифікація слів за різними критеріями (наприклад, частини мови, кількість складів, наявність певного звука). Варто заохочувати учнів знаходити нестандартні способи класифікації.

- «Упорядкування» – цей шаблон можна використати для складання речень з розсипаних слів або для відновлення послідовності подій у тексті або складання кількох варіантів речень, змінюючи порядок слів та їхні форми.

LearningApps має багато переваг для розвитку креативності, оскільки перетворює навчання на захопливу гру, допомагає краще засвоювати інформацію за допомогою візуальних образів, стимулює творчість, ініціативність та відповідальність учнів, допомагає учням одразу бачити свої помилки та вчитися на них і звичайно доступність та зрозумілість інтерфейсу.

Використання LearningApps у початковій школі відкриває нові можливості для розвитку креативності учнів. Інтерактивні вправи, можливість створювати власні завдання та елементи гейміфікації роблять навчання не лише ефективним, але й захопливим, стимулюючи дітей до творчого мислення та самовираження. Педагогам варто активно інтегрувати цей інструмент у навчальний процес, щоб допомогти молодшим школярам розкрити свій творчий потенціал.

Список використаних джерел:

1. Edward De Bono 1971. Lateral Thinking for Management: A Handbook Of Creativity. American Management Association, New York. pp. 116 URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Six_Thinking_Hats
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Додаток LearningApps. URL: <https://learningapps.org/>
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf
5. Павлюх В.В. Розвиток креативності в учнів різного віку : навч.-метод. посіб. КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». 2023. 72 с.
6. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / автори-укладачі: О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Київ, 2017. 96 с.